

Zprávy

XV. vědecké kolokvium o řízení osvojecího procesu

Kolokvium proběhlo dne 22. května 1997 na Vysoké vojenské škole pozemního vojska ve Vyškově za účasti asi 50 účastníků z českých zemí i ze Slovenska, většinou z vysokých škol, ale i z jiných škol a výzkumných ústavů.

Zaměření letošního kolokvia na soudobé problémy výchovy a vědy odpovídalo tradičnímu duchu kolokvií. Scházejí se na nich učitelé a vědci různých profesí, různého zaměření — pedagogové, matematici, filozofové, psychologové, fyzikové a jiní — a společně se hledá cesta k nápravě výchovy, školy a vědy. Kolokvia svou syntetickou povahou se tak liší od běžných monotematických vědeckých konferencí.

Na pořádání kolokvií participuje více škol. Vysoká vojenská škola pozemního vojska ve Vyškově má po léta výbornou spolupráci s Pedagogickou fakultou Masarykovy univerzity v Brně, z níž přicházejí dobré programové náměty, aktivní účastníci a vědeckí garanti. O participaci na spolupořádání kolokvií letos požádala i brněnská pobočka České pedagogické společnosti, jejíž pracovníci se s uznáním vyjádřili k trvání tradice vyškovských kolokvií. S radostí jsme nabídku přijali a předběžně se domluvili, že významné příspěvky a důležité myšlenky z kolokvia se dostanou na pořad jednání brněnskou pobočkou ČPdS pořádaných seminářů, aby mohly rychleji zrát.

Jednání XV. kolokvia otevřel plk. doc. ing. Jiří Herynk, CSc., prorektor pro studijní a pedagogickou činnost VVŠ PV, když přítomné přivítal a podporil konání vyškovských kolokvií. Ocenil obsahovou rozmanitost programu při společném jednání o soudobých problémech vzdělávání a vědy a hledání cesty jejich řešení.

Prvním přednášejícím byl prof. RNDr. Jan Chvalina, DrSc., z PdF MU v Brně, který uchvátil účastníky jak uměním spojit poznatky algebry a matematické analýzy, tak i pověrami a šprýmy o čísle 7 s jeho matematickou povahou.

Oběma bratrům Zlatníkovým ležel na srdci obsah vzdělávání. Doc. RNDr. Čeněk Zlatník, CSc., z ČVUT z Prahy vyjádřil oprávněné obavy o vzdělávání budoucí generace, když celostátně schválená učebnice propaguje nadpřirozené jevy a okultismus. A ptal se: platí v pedagogice ještě

princip vědeckosti? Mladší bratr PaedDr. Jan Zlatník, CSc., z VVŠ PV ve Vyškově upozornil na pradávný rozpor mezi protikladnou povahou světa a neprotikladným způsobem jeho poznávání ve vzdělávacích soustavách založených na teoretickém způsobu organizování poznatků, který se z vědy přenáší do obsahu vzdělávání. Pedagogika se sice snaží rozpor řešit formulováním požadavků na spojování vzdělávání a výchovy, teorie a praxe, blízkých a vzdálených cílů, slova a představy, rozumu a citu apod., ale to se nedaří v praxi vcelku realizovat, neboť druhé stránky takových požadavků nejsou jistěny obsahem. Proto navrhoval uplatněním principu protikladné dvoustrannosti a přijetím nového pojetí obsahu vytvořit ve vzdělávacím obsahu souvislostní poznatkovou protistrukturu a jí odpovídající „levé stránky“ učebnic, aby rozvoj mezipředmětových vztahů byl obsahově jistěn souvislostními idejemi a nebyl závislý jen na individuálních zkušenostech jednotlivého učitele. Protože nové pojetí obsahu vzdělávání a vytváření souvislostní poznatkové protistruktury učebnic umožňuje prakticky realizovat množství požadavků pedagogiky, je tím otevřena nová cesta ke zhodnocování výsledků pedagogiky a vědy.

Letošní kolokvium více příspěvky podpořilo požadavky na rozvoj protikladného či paradoxálního myšlení: fyzik prof. RNDr. Jan Novotný, CSc., z PF MU v Brně, matematik RNDr. Jan Houska, CSc., z VÚP v Praze aj., zcela v duchu názorů soudobých filozofů vědy na rozvoj vědeckého myšlení, k němuž je zapotřebí nejen vzdělávacích teorií, ale i střetů rozmanitých myšlenek. Zajímavé vystoupení měl doc. ing. Bohuslav Bušov, CSc., z FEI VUT v Brně o řešení problémů pomocí expertních systémů směřovaných k tvorbě inovačních zadání. Za výborný považoval zdroj problému vzniklý z technických rozporů: „Dej věci do rozporu, dostaneš se do jádra problému.“ Mgr. Jana Kučerová z PdF UK v Praze seznámila účastníky s pokusem o diagnostiku myšlení žáků, v níž vytypovala dvojí myšlení: horizontální a vertikální. Podobné příspěvky mohou mít stejný závěr: věda 20. století prokázala dvě stránky myšlení, obě je potřeba ve vzdělávacím procesu rozvíjet.

Významnou tematikou kolokvia byla počítačová podpora výuky. Diskutovaly se zkušenosti s využíváním různých počítačových programů, zejména ve vyučování matematice. Dobře připraven byl ing. Bezděk ze střediska informačních technologií VVŠ PV (pracoviště RNDr. Františka Herodka podílejícího se na organizaci kolokvia), který ochotně vypomáhal při prezentaci výsledků práce autorů.

Do obsahového rámce probíraných témat dobře zapadaly filozoficky laděné příspěvky, například o potřebě dvou logik při rozvoji myšlení ve školním vzdělávání v příspěvku RNDr. Blaženy Švandové, CSc., z PdF MU v Brně.

Inspirativně působily příspěvky se zkušenostmi učitelů z rozvoje samostatné práce žáků dokládající radost učitelů z práce evidentně vykonávané nad rámcem svých povinností. Ostatně, z celého kolokvia vyzařovala přítomnost učitelů tohoto typu.

Příspěvek ing. Josefa Vojáčka o možnostech využití počítačové sítě Internet všem účastníkům připomněl, že je na světě připraven technický prostředek komunikace ke spojení pokrokových sil k systémovému řešení problémů výchovy, vzdělávání a vědy.

Zajímavou osobností letošního kolokvia byl npor. Michael Šebestík, mladý učitel z Vojenské střední školy ve Vyškově připravující se na zahraniční doktorandské studium, který podněcoval diskusi a projevoval mimořádný zájem o probírané otázky.

Osvědčená dvojice vědeckých garantů kolokvia, prof. ing. Josef Šeda, DrSc., z VVŠ PV ve Vyškově a prof. RNDr. Jan Chvalina, DrSc., z PdF MU v Brně, si počínala při řízení kolokvia vskutku profesionálně. Patří jim dík za to, s jakým mistrovstvím dokázali různorodou tematiku spojit v jednotný celek. Není bez zajímavosti, že na přípravě a uskutečnění kolokvia se podílelo 13 nových nebo starších členů katedry matematiky Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově.

Na kolokvium bylo přihlášeno 55 příspěvků, ale někteří autoři nepřijeli. Při přípravě i samotném průběhu kolokvia se kladly tradiční otázky: zda vzhledem k bohatému obsahu jednání utvořit sekce nebo zda příští kolokvium udělat dvoudenní. Snažíme se odmítnout oba návrhy. Hájíme přesvědčení, že ve vědě je stejně důležité poznatky jak teoriemi rozvíjet, zpřesňovat, ale zároveň rozdělovat, tak idejemi orientačně zkracovat a spojovat. Teoretických monotematických konferencí je dost. Ale málo příležitostí bývá ke spojování myšlenek vědců různých profesí. A kolokvia jsou právě na takový způsob jednání historicky připravena. Proto bychom rádi hájili syntetickou povahu kolokvií a zásadu: dát příležitost každému, kdo chce vystoupit. Ale s ohledem na čas jen takovou, aby sdělil třeba jen podstatu své myšlenky. A vytvářet tak i vědecké prostředí syntetické povahy, kde se usnadní komunikace mezi vědci různých profesí ke spojení sil k zásadnímu řešení soudobých problémů výchovy, vzdělávání, vědy a širšího využívání jejich výsledků. Kdoví, zda právě problém vzájemné komunikace mezi vědci není v pozadí zvyku, že společnost řídí politici, a ne vědci. Nemělo by tomu být jinak?

Jan Zlatník

Pedagogická diagnostika 97

Ve dnech 17.–18. září 1997 uspořádala Pedagogická fakulta Ostravské univerzity ve spolupráci s pobočkou České pedagogické společnosti a Vědecká společnost kinantropologie, Moravskoslezská pobočka, v Ostravě 3. mezinárodní konferenci *Pedagogická diagnostika 97*. Cílem konference bylo jednak navázat na aktuální otázky předchozí konference Pedagogická diagnostika 95, rovněž uspořádané výše uvedenými subjekty v Ostravě, a dále prezentovat další výsledky bádání v oblasti pedagogicko-psychologické diagnostiky a terapie.

Zahajovací projev plenárního zasedání, které moderovala Miluše Císařová, pronesl rektor Ostravské univerzity Prof. RNDr. Jiří Močkoř, DrSc., a dále úvodní slovo patřilo děkanovi Pedagogické fakulty prof. Rudolfu Bernatíkovi. Pak účastníci konference vyslechli šest referátů, z toho čtyři zahraniční účastníků (Anglie, Polsko, Slovensko).

V první den odpoledne druhý den konference pracovali účastníci v pěti sekcích. V sekci *Diagnostika v práci učitele, vychovatele a ředitele školy* (moderovala Milena Kurelová) bylo přihlášeno 17 referátů (z toho 6 zahraničních), v sekci *Poradenská a speciálně pedagogická diagnostika a diagnostika specifických poruch učení a chování* (moderovala Jana Swierkoszová) bylo přihlášeno 12 referátů (z toho 4 zahraniční), v sekci *Diagnostické problémy primární školy* (moderovala Miluše Císařová) bylo přihlášeno 5 referátů (z toho 2 zahraniční), v sekci *Motodiagnostika* (moderátor Vojtěch Gajda), bylo přihlášeno 8 referátů (z toho 2 zahraniční), v sekci *Vysokoškolská diagnostika* (moderovala Erika Mechlová) bylo přihlášeno 14 referátů (z toho 4 zahraniční), v sekci *Diagnostika uměleckých činností a schopností* (moderátorka Hana Kantorková) bylo přihlášeno 7 referátů (žádný ze zahraničí).

Všechny přihlášené referáty budou otištěny ve sborníku konference.

Autor tohoto sdělení by pokládal za účelné konferenci uzavřít krátkým plenárním zasedáním, ve kterém by moderátoři jednotlivých sekcí stručně shrnuli výsledky jednání v sekcích seznámili účastníky konference se závěry ze sekcí.

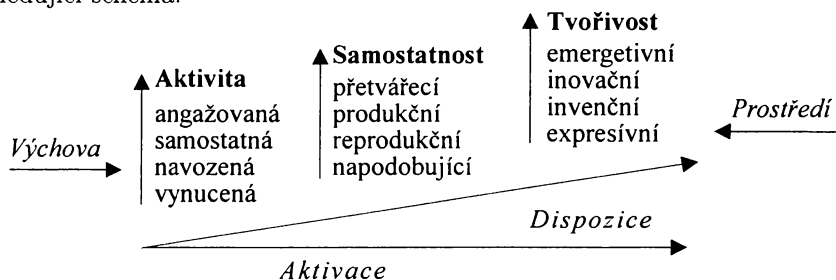
Pořadatelům, zejména katedře pedagogicky Pedagogické fakulty Ostravské univerzity, patří dík za uspořádání konference, která byla dobře zajištěna po stránce obsahové i organizační. Nesporná byla i úroveň společenská, které dominoval pěkný společenský večer.

Rudolf Grepl

Tvořivostí učitele k tvořivosti žáka

Katedra pedagogiky Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně uspořádala 16. září 1997 jednodenní pracovní seminář „Tvořivostí učitele k tvořivosti žáka“. Téma semináře je výzkumně řešeno v rámci grantu GA ČR č. 406/96/1102 „Rozvíjení aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků“ (nositel J. Maňák z PedF MU a spolunositel V. Smékal z FF MU v Brně). Tento seminář měl mimo jiné za úkol prezentovat dosažené vědecké výsledky celé pracovní skupiny. Zároveň poskytl platformu pro diskusi o této problematice pro všechny zájemce jak z oblasti pedagogické a psychologické teorie, tak ze školní praxe. Všichni účastníci ocenili skutečně pracovní charakter semináře, který problémy řešil v diskusích nebo dílnách.

Stěžejní otázkou, kterou si organizátoři a účastníci semináře položili, bylo, jak připravovat budoucí učitele, aby byli skutečně tvořiví, ale hlavně, aby byli schopni rozvíjet tvořivost jako nejvyšší vzdělávací hodnotu také u svých žáků. V úvodním sdělení prof. J. Maňák jako odborný garant semináře uvedl účastníky do problematiky a při její analýze představil aktivitu, samostatnost a tvořivost člověka jako procesy, které se ve výchově realizují paralelně a spočívají v cílevědomém, avšak postupném rozvíjení individuálních dispozic vychovávaného jedince. Nutným předpokladem jejich rozvoje je optimální míra aktivace vychovávané osobnosti. Všechny tři procesy ve výchově kvalitativně gradují a procházejí několika stupni, jak ukazuje následující schéma:

Psychologické aspekty rozvoje tvořivé osobnosti ve světle některých psychologických teorií osobnosti zajímavě osvětlil prof. V. Smékal z Ústavu psychologie FF MU v Brně. Zaměřil se především na zvláštnosti vývoje tvořivosti v ontogenezi a na její úzké vazby s aktivitou individua, která v procesu výchovy dostává smysl s rozvojem volní regulace chování. Spontánní hravá dětská tvořivost jistě facilituje odvahu dětí zacházet s materiálem i slovy a přináší dětem cenné zážitky a zkušenosti. Ve školním vyučování by proto měla, zvláště v elementárním vzdělávání, dostat prostor — nikoli v podobě

extrémně uvolněných aktivit a snížení nároků na intelektuální výkony dětí, ale především v jiné struktuře vzdělávacích obsahů a v podpoře dětí při aktivním a samostatném získávání informací a konstruování poznatkových struktur.

Prof. Š. Švec z FF UK v Bratislavě prezentoval celou škálu teoretických přístupů k vymezení pojmu tvořivosti, ke specifikaci tvořivého procesu a podmínek pro jeho řízení v podmínkách výchovy a vzdělávání osobnosti.

Další diskuse byla vedena k otázce míry vlivu pedagogů — rodičů i učitelů — na rozvoj tvořivosti dětí a následně k přípravě budoucích učitelů, kteří by byli kompetentní tvořivé schopnosti dětí rozvíjet. Z tohoto hlediska se ukázala závažná také okolnost, jací učitelé vlastně příští učitele na učitelských fakultách připravují a nakolik jejich přístup k výuce předurčuje profesionální schopnosti a dovednosti studentů učitelství v oblasti rozvíjení tvořivosti u žáků. Doc. V. Švec, Dr. D. Knotová a Mgr. J. Havel z PdF MU prezentovali výsledky výzkumného šetření úrovně tvořivosti na fakultě, jak je hodnocena studenty brněnské Pedagogické fakulty.

Odpolední jednání proběhlo ve znamení seznamování účastníků s netradičními postupy a novými technologiemi tvůrčí práce. Doc. Jurčová z Ústavu experimentální psychologie v Bratislavě zorganizovala brainstorming na aktuální téma: „Jak bych změnil(a) vyučování, aby bylo pro žáky zajímavější a atraktivnější?“ (jako výcvik v postupu použitelném ve vysokoškolské výuce). Doc. B. Bušov z VUT Brno seznámil posluchače s metodikou TRIZ (tvorba a řešení inovačních zadání) a expertním systémem IM (Invention Machine) jako vysoce efektivními nástroji při realizaci tvůrčí technické práce, které zároveň mohou sloužit jako nástroje k pěstování tvořivosti ve školách. Seminář uzavřela dílna pod organizačním vedením doc. V. Švece, ve které měly být formulovány konkrétní závěry k tématu celého semináře, vyplývající z otázky: „Jak nově koncipovat učitelské vzdělávání, aby skutečně připravilo studenty na rozvíjení aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků?“. Účastníci se pokusili stanovit:

- jakými kompetencemi vybavit studenta učitelství, aby byl schopen podněcovat aktivitu, samostatnost a tvořivost u svých žáků,
- v čem a jak změnit vzdělávací kurikulum budoucích učitelů,
- jak změnit metodický arzenál užívaný na učitelských fakultách, aby to vedlo k rozvoji tvořivosti studentů,
- jak měnit sám(a) sebe v roli učitele (průsečíková kompetence, založená na sebereflexi a profesionální autodiagnostice).

Seminář lze hodnotit jako jednu ze zdařilých akcí, které se věnovaly otázkám pedagogické teorie a praxe. Díky téměř komornímu složení účastníků (cca 40) byl jeho součástí pokus o týmové řešení problémů a praktické vy-

užití některých aktivizujících výukových postupů. Bylo také ohlášeno téma příštího vědeckého semináře, který se bude konat na PdF MU v Brně v prosinci 1997 a kterým bude „Mikrovyučování a sebereflexe v přípravě učitelů“.

Hana Filová

Mravní nemoci mládeže a jejich prevence

Dne 9. října 1997 proběhla na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně konference České pedagogické společnosti k sociální problematice s názvem „Mravní nemoci mládeže a jejich prevence“. Konference byla rozdělena do tří bloků:

1. *Obecná problematika prevence sociálně negativních jevů.* Hlavní referát přednesla dr. Marie Procházková z Pedagogické fakulty MU, Brno na téma Etopedie a současné problémy mravní výchovy, koreferáty Mgr. Lubomír Pelech z Magistrátu města Brna (Primární prevence sociálně negativních jevů ve městě Brně), dr. Soňa Cpinová z Dětského diagnostického ústavu, Brno (Otázky reedukace problémové mládeže) a dr. Lenka Skácelová z Kontaktního a poradenského centra pro drogové a jiné závislosti při PPP Brno (Koncepce Centra v oblasti primární prevence zneužívání návykových látek na školách).
2. *Kriminalita a drogové závislosti u mládeže.* Hlavní referát a koreferáty přednesli pracovníci Policejní akademie ČR, Praha: doc. Jiří Semrád (Výchovy a kriminalita mládeže), dr. Petr Sak (Kulturní aspekty drogové vlny u české mládeže) a doc. Renata Štablová (Trendy drogové kriminality mládeže v ČR po r. 1993).
3. Tento blok byl věnován *romské otázce* a multikulturní výchově vůbec. S hlavním referátem vystoupil doc. Pavel Říčan z Psychologického ústavu AV, Praha (Romská otázka — učitelská odpověď) a dr. Eva Šotolová z Pedagogické fakulty UK, Praha (Podmínky integrace Romů do společnosti). S koreferáty o praktických zkušenostech se vzděláváním romských dětí vystoupily Mgr. Helena Balabánová ze Soukromé základní školy Přemysla Pittra, Ostrava a ing. Irena Meisnerová ze Základní školy Havlíčkovo nám., Praha.

Můžeme konstatovat, že se tato konference setkala s velkým zájmem a s převážně pozitivní odezvou. Z konference se připravuje sborník, který vyjde na počátku roku 1998.

Zdenka Veselá

Hodnotová orientace mládeže

Česká pedagogická společnost ve spolupráci s Pedagogickou fakultou UK pořádala dne 20. listopadu 1997 seminář „Hodnotová orientace mládeže v dobách sociální změny“. Hlavním bodem semináře byla přednáška prof. dr. Hanse Merkense z Freie Universität Berlin na výše uvedené téma. Vedení Goethe-Institutu nabídlo pro seminář přednáškový sál a tlumočnice. Návštěva semináře byla až překvapivě vysoká a zúčastnili se ho i přední odborníci z pedagogické fakulty i jiných pracovišť, která se věnují výchově a vzdělávání. Pozoruhodný byl zcela objektivní výklad a pro nás neobvyklá samozřejmost, s jakou byly prezentovány ty jevy např. z bývalé NDR, které byly z hlediska výchovy a hodnotové orientace považovány za pozitivní. Zvláště zajímavě byl pojednán „postoj k práci“ a rozdílné, resp. výrazně zúžené, chápání fenomenu práce na Západě. Po přednášce následovala kvalifikovaná diskuse a výměna zkušeností i z obdobných výzkumů u nás. Navázání několika odborných kontaktů během návštěvy profesora Merkense je příslibem zajímavé spolupráce jedné z nejvýznamnějších fakult Svobodné univerzity v Berlíně — Fachbereich Erziehung und Unterrichtswissenschaften — s naší odbornou pedagogickou obcí.

Jana Kohnová

J. Á. Komenský by měl radost ...

Původně jsem chtěla psát o maturitách na bilingvní sekci gymnázia Matyáše Lercha v Brně, kde jsem letos byla předsedkyní maturitní komise ve třídě 4. AF. Ale mé nadšení z nově postavené budovy gymnázia na Žižkově ulici v Brně, kterou jsem znala jen zvenčí, je tak velké, že překonalo i příjemný pocit z velmi dobrých výsledků, kterých žáci u maturitní zkoušky dosáhli. Maturita na bilingvním gymnáziu probíhá ve dvou etapách — v prvním roce z jazyka českého a jazyka francouzského a ve druhém roce z vybraných odborných předmětů v jazyce českém a francouzském.

Z 27 žáků, kteří letos ve třídě třídni profesorky Dagmar Přidalové maturovali, jich 24 dosáhlo známky výborně, 24 chvalitebně a jen 6 známky dobře. Jiných stupňů známkování nebylo nutno použít. Znalosti žáků jak v jazyce českém, tak v jazyce francouzském, který zkoušel profesor Henri Noubel, byly velmi dobré. V jazyce českém probíhá maturita klasickým způsobem, na který jsme zvyklí, v jazyce francouzském pak jde spíše o práci s textem, který nutí žáky k vlastním interpretacím a úvahám. Samotná

znalost jazyka a vyjadřovací schopnosti žáků ve francouzštině jsou velmi dobré.

Bílá třípodlažní budova školy, která byla otevřena ve školním roce 1996/97, září na úpatí Kraví hory, hned za jezdeckým oddílem TJ Moravan. Již samotný vstup do proskleného atria s fontánou vás příjemně naladí, dodá chuť do práce. A stejný pocit vás neopustí ani při prohlídce školy a 24 prostorných a světlých učeben, kabinetů a sborovny, laboratoří a technického zázemí, rozsáhlé otevřené knihovny, studovny atd. Škola má i svou pěknou jídelnu, a dokonce i posilovnu a bufet (skoro mám chuť říci *bistrot*, *bar* nebo *caffetteria*), místo klasických drátěných šaten pak jednotlivé skříňky pro žáky. Krásný výhled je ze zatravněné střechy budovy, která je celá zasazena do zeleně. Škola působí nesmírně příjemným dojmem a její žáci i učitelé jsou na ni zjevně a právem pyšní. Učit i učit se v takové škole musí být opravdu radost. I já se těším, že se tam za rok vrátím — těším se na „své“ maturanty a neméně se těším na příjemné prostředí, ve kterém budou maturitní zkoušky probíhat. Vlastně bych přála každému, aby ta jeho maturita probíhala v podobném prostředí.

Naděžda Bruzlová